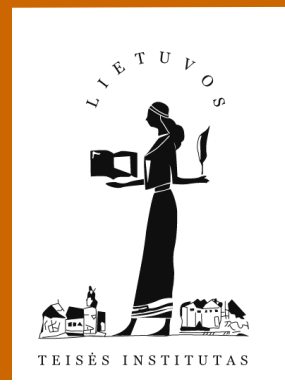

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2013 m. Nr. 1

„Teisės e-aktualijos“, tai Internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie per š.m. I-ąjį pusmetį buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© Lietuvos teisės institutas, 2013

TURINYS

I. IŠVADA DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS RELIGIJOS PAGRINDU	4
II. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO 50 ³ STRAIPSNIO PAPILDYMO PROJEKTO XIIP-198(2)	7
III. NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO 260 ² STRAIPSNIO TAIKYMO	9
IV. NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 102, 243, 244, 261, 273, 314, 361, 362, 362 ¹ , 364, 367, 440, 441, 442 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR KODEKSO PAPILDYMO 242 ¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIIP- 256	11
V. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO 24, 56 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 47 ¹ IR 56 ¹ STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-321	13
VI. NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO 2, 10, 49, 56 IR 57 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-317	16
VII. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-322	19
VIII. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 56 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIP-5001	20

I.

Mindaugas Lankauskas

IŠVADA DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS RELIGIJOS PAGRINDU

Pareiškėjas kreipėsi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą su skundu dėl galimos diskriminacijos ir prašymu išsiaiškinti, ar išpažįstantys wicca religiją nėra diskriminuojami lyginant su kitų religijų atstovais. Atsižvelgiant į teisinę bazę, galiojantis teisinis reguliavimas įvertintas kaip proporcingas, todėl skundas laikytinas nepagrįstu.

Atlikę Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai teikiamo skundo analizę teikiame šią išvadą dėl galimos diskriminacijos religiniu pagrindu.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos religinių bendruomenių ir bendrijų konstitucinis statusas nėra lygiavertis. Konstitucijos 43 straipsnyje yra nustatyta, kad valstybinės religijos nėra, tačiau valstybė pripažįsta *tradicines* Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5 straipsnyje išvardintos 9 tradicinės Lietuvos religinės bendruomenės ir bendrijos, o 6 straipsnyje nurodytos sąlygos, atsižvelgiant į kurias valstybė gali pripažinti ir kitas (netradicines) religines bendrijas. Be jau minėtų Konstitucijoje nurodytų sąlygų, papildomai yra nustatyti terminai – religinės bendrijos gali kreiptis dėl valstybės pripažinimo praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo pirminio jų įregistravimo Lietuvoje. Jeigu prašymas nepatenkinamas, pakartotinai dėl to galima kreiptis praėjus 10 metų nuo prašymo nepatenkinimo dienos. To paties įstatymo 11 straipsnyje įtvirtinta, kad religinės bendruomenės gali būti įregistruotos ir įgyti juridinio asmens statusą, jei jos vienija ne mažiau kaip 15 narių – pilnamečių Lietuvos Respublikos piliečių. Taigi, Lietuvoje religinės bendruomenės ir bendrijos gali būti traktuojamos kaip: (1) tradicinės, (2) netradicinės, tačiau valstybės pripažintos, (3) kitos religinės bendruomenės ir bendrijos, kurios yra įregistruotos ir turi juridinio asmens statusą, (4) neįregistruotos ir neturinčios juridinio asmens statuso religinės bendruomenės ir bendrijos.

Pareiškėjo išpažįstama Vikka (angl. *wicca*) religija priskirtina paskutinei kategorijai, kadangi ši religinė bendruomenė nėra registruota ir neturi juridinio asmens statuso. Pareiškėjas teigia dėl to patiriantis tiesioginę diskriminaciją. Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 7 dalį tiesiogine diskriminacija laikoma „elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui“. Taigi šiuo atveju reikia įvertinti, ar pareiškėjo išpažįstamos religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos nei kitiems asmenims.

Kaip jau buvo minėta, religinių bendruomenių ir bendrijų konstitucinis teisinis statusas Lietuvoje yra nelygiavertis ir tai savo ruožtu sąlygoja tai, jog tradicinėms bendrijoms priklausantys

asmenys naudojami plačiausios apimties teisėmis, tuo tarpu kitoms bendrijoms priklausančių asmenų teisių apimtis yra siauresnė. Tačiau pabrėžtina tai, kad skirtingas asmenų traktavimas ne visada yra laikytinas diskriminaciniu. Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d. nutarime pabrėžė kad „<...>konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai<...>“. Aptardamas nevienodą tradicinių ir netradicinių religinių bendrijų traktavimą Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime akcentavo tai, kad „<...>Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos<...>“.

Taigi remiantis konstitucine doktrina skirtingas religinių bendruomenių bei bendrijų teisinis statusas Konstitucijai neprieštarauja, ir vien tai, kad skirtingoms religinėms bendrijoms priklausantys asmenys naudojami nevienodos apimties teisėmis, nėra laikoma diskriminacine praktika. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjo argumentai dėl tariamos diskriminacijos yra abejotini. Diskriminaciją galima būtų išvelgti, jeigu Vikka išpažinėjamieji būtų traktuojami skirtingai nei kiti valstybės nepripažinti religiniai judėjimai. Pavyzdžiui, diskriminaciją galima būtų išvelgti, jeigu Teisingumo ministerija nepateikusi jokių svaresnių motyvų būtų atsisakiusi įregistruoti šią religinę bendriją. Tačiau nėra duomenų, ar toks prašymas įregistruoti buvo apskritai pateiktas.

Pareiškėjas nurodo, kad sudaromos „sunkiai įveikiamos kliūtys“, kadangi pateikiant prašymą registruoti turi pasirašyti ne mažiau kaip 15 (pilnamečių) asmenų, taip pat tai, jog pagal Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą bendrijos gali kreiptis dėl valstybės pripažinimo praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo pirminio jų įregistravimo Lietuvoje, o atmetus prašymą pakartotinai galima kreiptis tik praėjus 10 metų. Konstatuotina, kad tam tikrų reikalavimų religinės bendrijos steigimui nustatymas pats savaime nėra laikytinas diskriminaciniu, kadangi šie reikalavimai taikytini *visų* norinčių registruotis religinių bendrijų atžvilgiu. Taigi įstatyme įtvirtinti reikalavimai registracijai yra vienodi visiems asmenims. Žinoma, skaitlingesnės bendrijos šiuo atveju yra kiek palankesnėje padėtyje, tačiau 15 pilnamečių narių reikalavimas nėra laikytinas neproporcingai griežtu ar sukuriančiu dideles kliūtis. Manytina, kad netgi gan negausi ir neturinti daug pasekėjų religinė bendrija tokių asmenų skaičių gali gana nesunkiai surinkti. Palyginimui, politinei partijai įsteigti būtina, kad ji Lietuvos Respublikoje turėtų ne mažiau kaip vieną tūkstantį steigėjų, o tai jau yra pakankamai rimtas ir nelengvai įveikiamas barjeras.

Kita vertus, terminai religinei bendrijai kreiptis dėl valstybės pripažinimo (25 metai po pirminio įregistravimo ir 10 metų pakartotiniam kreipimuisi) yra išties gana griežti, tačiau pateisintini įstatymo leidėjo siekiu nustatyti tokią teisinę reguliavimą, remiantis kuriuo valstybė pripažintų stabilias ir visuomenėje „išsišaknijusias“ religines bendrijas. Tai suprantama, turint omenyje, kad valstybės pripažinimas sąlygoja tokių teisių, kaip bendrijoms priklausančių dvasininkų teisė į privalomą socialinį draudimą valstybės lėšomis ar teisė tėvų pageidavimu mokyti tikybos valstybinėse mokyklose, atsiradimą. Tiesa, tai nereiškia, kad esant poreikiui numatyti terminai negali būti persvarstomi bei trumpinami.

Pareiškėjas taip pat nurodo, kad Vikka religija yra pripažįstama Jungtinėje Karalystėje, todėl remiantis laisvo asmenų judėjimo principu jis turėtų turėti tokias pat teises išpažinti savo religiją ir Lietuvoje, o šiuo metu neturi galimybės teisėtai ir laisvai atlikti apeigas, būti laidojamam pagal savo religijos kanonus.

Akcentuotina, kad Europos Sąjungos valstybės turi plačią diskreciją reguliuojant religijas, o laisvo asmenų judėjimo principas neapima religijos laisvės. Todėl skirtingose valstybėse egzistuoja įvairūs teisiniai režimai ir religinės bendruomenės bei bendrijos yra traktuojamos skirtingai. Tai savo ruožtu gali sąlygoti situacijas, kai vienoje ES valstybėje tam tikra religinė bendrija yra pripažįstama, o kitoje – ne, tačiau tai nelaikytina laisvo asmenų judėjimo principo pažeidimu.

Aptariant galimybes laisvai atlikti apeigas atkreiptinas dėmesys į tai, kad Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 straipsnyje įtvirtinta laisvė atlikti religines apeigas, ir remiantis straipsnio 5 dalimi ši laisvė taip pat apima ir apeigų atlikimą viešose vietose, jeigu tai nepažeidžia viešosios tvarkos, žmonių sveikatos, dorovės ar kitų asmenų teisių ir laisvių. Taigi Vikka išpažinėjai turi tokias pat teises atlikti religines apeigas, kaip ir kitų bendrijų nariai. Pagal to paties straipsnio 7 dalies nuostatas atsisakymas leisti ar trukdymas atlikti religines apeigas gali būti apskūstas aukštesnei valdymo institucijai ar teismui. Taigi įstatymu yra suteikiamos galimybės laisvai atlikti religines apeigas ir imtis teisinių priemonių, jeigu tam yra trukdoma. Todėl kažkokių nepagrįstų suvaržymų ar apribojimų šiuo atveju neišvengtume.

Laidojimo tvarką numato Žmonių palaikų laidojimo įstatymas, kurio 20 straipsnio 3 dalies 3 punkte numatyta, kad laidojimo paslaugų teikėjas bendraudamas su laidojančiu asmeniu ir mirusio asmens artimaisiais privalo susilaikyti nuo veiksmų, kuriais būtų ignoruojami jų įsitikinimai, ir laikydamasis laidojančio asmens nurodymų privalo sudaryti sąlygas laidotuvėse dalyvauti teisės aktų nustatyta tvarka įregistruotų religinių bendruomenių ir bendrijų atstovams, kitiems asmenims. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad „<...>juridinio asmens teises turinčios religinės bendruomenės ir bendrijos savivaldybės nustatyta tvarka gali turėti savo konfesines kapines arba savo teritoriją bendrose kapinėse. Laidojimo tvarką konfesinėse kapinėse arba konfesijai skirtoje kapinių teritorijoje nustato atitinkama religinė bendruomenė ar bendrija<...>“. Taigi galimybė laidoti pagal atitinkamos konfesijos kanonus priklauso nuo to, ar konkreti religinė bendruomenė ar bendrija yra įregistruota ir turi juridinio asmens teises. Kaip jau buvo minėta anksčiau, visos bendrijos turi lygias teises registruotis, ir minimalių reikalavimų registracijai nustatymas nelaikytinas diskriminaciniu.

Pareiškėjas taip pat nurodo, kad Katalikų Bažnyčia tiesiogiai diskriminuoja jį, kadangi Vikka religijos simbolius (konkrečiai – penkiakampę žvaigždę apskritime) įvardija kaip „blogio ženklus“. Šiuo atveju konstatuojame, kad šis simbolis Lietuvoje nėra uždraustas ir gali būti laisvai demonstruojamas, taigi diskriminacijos religiniu pagrindu čia neišvengiame, o konkrečios konfesijos nuomonė kitos konfesijos (ar tam tikrų simbolių) atžvilgiu nėra teisinis klausimas.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus manome, kad skundas nėra pagrįstas.

Išvada (atsakant į 2013-02-06 raštą Nr. (13-SN-37)-S-61) pateikta Lietuvos Respublikos Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai 2013-03-04 raštu Nr. 2R-64-(1.9).

II.

Mindaugas Lankauskas

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO 50³ STRAIPSNIO PAPILDYMO PROJEKTO XIIP-198(2)

Projektu siūloma griežtinti administracinę atsakomybę už tyčinį turto sužalojimą ar sunaikinimą. Atlikus sisteminę ATPK ir BK normų analizę siūlomi pakeitimai įvertinti kritiškai, kaip neproporcingi ir išbalansuojantys galiojantį teisinį reguliavimą.

Įstatymo projektu Nr. XIIP-198(2) (toliau – Projektas) siūloma griežtinti administracinę atsakomybę už tyčinį turto sužalojimą ar sunaikinimą, jeigu tai padaryta iš chuliganiškų paskatų, pakartotinai chuliganiškai, grupės asmenų ar kultūros paveldo objekto atžvilgiu.

Projekto rengėjai aiškinamajame rašte teigia, kad jo rengimą paskatino „visuomenės pasipiktinimą kelia plintantys vandalizmo atvejai, o ypač kai grafičių piešiniais gadinami gyvenamųjų namų, administracinių pastatų ir kitų statinių fasadai“. Projekto tikslu nurodomas siekis „sugriežtinti atsakomybę už tyčinį turto sunaikinimą ar sužalojimą, padarytą dėl chuliganiškų paskatų“, taip pat teigiama, kad „įgyvendinus naujas įstatymo projektu siūlomas nuostatas pagerės kriminogeninė situacija šalyje“.

Pirmiausia pastebėtina tai, kad Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 32 str. jau yra numatytos tokios atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kaip grupės asmenų padarytas teisės pažeidimas ir pažeidimo padarymas dėl chuliganiškų paskatų. Taigi šios aplinkybės yra laikytinos kvalifikuojančiomis ATPK 50³ str. numatytų veikų atžvilgiu ir tuo pagrindu joms esant turėtų būti skiriama didesnė bausmė nei sankcijos (t. y. baudos nuo vieno šimto iki trijų šimtų litų) vidurkis. Siekiant sugriežtinti administracinę atsakomybę už minėtame straipsnyje numatytą veiką, teisinės technikos požiūriu korektiška būtų siūlyti pakelti aukštutinę sankcijos ribą. Tiesa, šiuo atveju kyla kita problema – administracinės ir baudžiamosios atsakomybės tarpusavio santykio ir proporcingumo. Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 187 str. 3 d. numatoma baudžiamoji atsakomybė už nedidelės vertės (pagal BK 190 str. turtas laikomas nedidelės vertės, kai jo vertė viršija 1 MGL, tačiau neviršija 3 MGL dydžio sumos) svetimo turto sunaikinimą ar sugadinimą, už tai numatant viešuosius darbus arba baudą, arba laisvės apribojimą, arba areštą. Kadangi tai laikytina baudžiamuoju nusižengimu, pagal BK 47 str. 2 ir 3 d. minimali bauda yra 1 MGL dydžio, o maksimali gali siekti 50 MGL. Projekto rengėjai ATPK 50³ straipsnyje siūlo įtvirtinti tokius baudų dydžius: nuo 300 iki 500 Lt už teisės pažeidimo padarymą dėl chuliganiškų paskatų, nuo 700 iki 1000 Lt – už pakartotinį chuliganišką pažeidimą, nuo 1000 iki 2000 Lt – už grupės asmenų padarytą pažeidimą ir nuo 2000 iki 3000 Lt – už kultūros paveldo objekto tyčinį sužalojimą. Taigi tam tikrais atvejais už administracinį teisės pažeidimą, kuriuo buvo sužalotas ar sunaikintas turtas, tačiau tai nukentėjusiajam nepadarė žymios žalos, gali būti skiriama didesnė bauda nei už baudžiamąjį nusižengimą, kuriuo buvo sunaikintas ar sugadintas nedidelės vertės

svetimas turtas. Kyla klausimas dėl tokio reguliavimo proporcingumo padarytų teisės pažeidimų atžvilgiu.

Kalbant apie trečią siūlomą kvalifikuojančią aplinkybę – kultūros paveldo objekto tyčinį sužalojimą, nepadariusį nukentėjusiajam žymios žalos, pažymėtina, jog BK 187 str. 2 d. numatyta atsakomybė už didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių sugadinimą ar sunaikinimą, už tokį nusikaltimą numatant areštą arba laisvės atėmimą iki penkerių metų. Taigi galima konstatuoti, kad baudžiamoji atsakomybė už identišką veiką, jeigu padaroma žymi žala, yra pakankamai griežta. Administracinės atsakomybės nustatymo už nepadariusį žymios žalos kultūros paveldo objekto sužalojimą prasmingumas yra abejotinas, kadangi pats teisės pažeidimas yra traktuotinas kaip gana mažareikšmis, jeigu tai neturėjo jokios reikšmingesnės įtakos objekto būklei. Todėl manytina, kad esama sankcija yra pakankama, o esant rimtesniam teisės pažeidimui turėtų būti taikytinos BK 187 str. 2 d. nuostatos.

Projektu keliamų tikslų įgyvendinimas taip pat kelia tam tikrų abejonių. Tikslu įvardijamas siekis „sugriežtinti atsakomybę“, nors atsakomybės griežtinimas pats savaime nėra jokia vertybė ar panacėja. Taip pat nėra aišku, kuo remiantis teigiama, kad vandalizmo atvejai plinta ir kad priėmus siūlomus pakeitimus „pagerės kriminogeninė situacija šalyje“. Tiek vieną, tiek kitą teiginį reikėtų pagrįsti atitinkamais duomenimis bei argumentais, patvirtinančiais siūlomų pakeitimų poreikį bei naudą.

Išvada (atsakant į 2013-03-22 raštą Nr. S-2013-2617) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2013-05-13 raštu Nr. 2R-132-(1.9).

III.

Mindaugas Lankauskas

NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO 260² STRAIPSNIO TAIKYMO

Tauragės apskrities Vyriausiasis policijos komisariatas kreipėsi į Lietuvos teisės institutą su prašymu pateikti nuomonę dėl ATPK 260² straipsnio taikymo policijos veikloje. Pateikta nuomonė dėl šio straipsnio taikymo ypatumų ir dispozicijos interpretavimo.

Atlikę Jūsų paklausimo dėl Administracinių teisės pažeidimo kodekso (toliau – ATPK) 260² straipsnio taikymo policijos veikloje analizę, teikiame šią nuomonę pateiktais klausimais.

- 1. Ar įstatymų leidėjas numatė, kad administracinis procesas gali būti užbaigiamas, kai asmuo yra transporto priemonės savininkas (valdytojas) ir už kitą asmenį sumoka baudą pagal gautą administracinį nurodymą?**

ATPK 260² str. dispozicijoje numatyta, kad jeigu pažeidėjas yra ne transporto priemonės savininkas (valdytojas), o kitas asmuo, tokiu atveju savininkas (valdytojas) turi per dešimt darbo dienų nuo administracinio teisės pažeidimo protokolo įteikimo dienos atvykti į atitinkamą instituciją ir pranešti duomenis apie pažeidimą padariusį asmenį. Tokia savininko pareiga numatyta ir Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 20 str. 2 d., kurioje įtvirtinta, kad „policijos pareigūnui pareikalavus teisės pažeidimo išaiškinimo tikslu, transporto priemonės savininkas (valdytojas) turi nurodyti šiam pareigūnui duomenis apie asmenį (vardą, pavardę ir gyvenamąją vietą), kuris tam tikru metu valdė ar naudojo transporto priemonės savininkui (valdytojui) priklausančią transporto priemonę.“

Abiem aukščiau minimais atvejais kalbama apie savininko *pareigą* pateikti duomenis apie pažeidimą padariusį asmenį. Atkreiptinas dėmesys ir į ATPK 20 str., kuriame nurodyta, jog administracinė nuobauda yra atsakomybės priemonė, kuri skiriama „administracinį teisės pažeidimą padariusiems asmenims nubausti bei siekiant auklėti, kad jie laikytųsi įstatymų, gerbtų bendro gyvenimo taisykles, taip pat kad tiek pats teisės pažeidėjas, tiek ir kiti asmenys nepadarytų naujų teisės pažeidimų.“

Taigi akivaizdu, kad kalbama apie asmeninę pažeidėjų atsakomybę už padarytus pažeidimus, kuri negali būti „perleista“ kitiems asmenims, net jeigu jie ir savo noru ją prisiima. Kita vertus, pagal galiojančią ATPK 260² straipsnio redakciją, kai pažeidimas fiksuojamas ne asmens, įtariamo jo padarymu, akivaizdoje, administracinio teisės pažeidimo protokolas turi būti surašomas *kartu* su administraciniu nurodymu, todėl iš anksto nėra galimybės užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui (t. y. jeigu savininkas nepateikia duomenų apie pažeidėją ir sumoka baudą), surašant tik administracinio teisės pažeidimo protokolą ir administracinio teisės pažeidimu bylą nagrinėjant bendra tvarka. Taip

savininkui įvykdžius administracinį nurodymą, pagal ATPK 260¹ str. 3 d. laikoma, kad administracinio teisės pažeidimo teiseną baigiama.

Tiesa, esant akivaizdžių įrodymų, kad pažeidėjas buvo kitas asmuo (pvz., stacionaraus greičio matuoklio užfiksuotose nuotraukose matomas asmuo akivaizdžiai nėra savininkas), savininkui tokiu atveju administracinė atsakomybė kyla ne pagal kurį nors iš ATPK 260² str. išvardytų ATPK straipsnių, o pagal ATPK 133¹ straipsnį, kuris numato atsakomybę už Saugaus eismo automobilių keliais įstatyme nustatytų reikalavimų nevykdymą, kuris šiuo konkrečiu atveju, remiantis minėto įstatymo 20 str. 2 d., pasireiškia duomenų apie pažeidimą padariusį asmenį nepateikimu. Baudos sumokėjimas neeliminuoja atsakomybės, kadangi savininkas neįvykdo pareigos pranešti duomenis apie asmenį, kuris pažeidimo metu naudojosi jam priklausančia transporto priemone (o tokia pareiga imperatyviai nurodyta ATPK 260² str. 1 d.). Todėl administracinis nurodymas nėra pilnai *įvykdytas* (t. y. bauda pagal administracinį nurodymą savininko turi būti mokama tik tada, kai jis pats tą pažeidimą ir įvykdė) ir dėl to laikytinas negaliojančiu. Savininkas turi teisę atgauti sumokėtą sumą civiline tvarka, o protokolas turėtų būti siunčiamas organui (pareigūnui), įgaliotam nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą.

ATPK 260 str. 1 d. įtvirtinta, kad administracinio teisės pažeidimo protokole gali būti nurodomos „kitokios žinios, būtinos bylai išspręsti“. Taigi jeigu pareigūnas turi žinių, kad pažeidimą padarė ne transporto priemonės savininkas, o kitas asmuo, tikslinga protokole įspėti savininką, kad nenurodžius tikrojo pažeidėjo, nepaisant sumokėtos baudos, savininkas bus traukiamas atsakomybėn pagal ATPK 133¹ straipsnį, o administracinė byla dėl pažeidimo bus nagrinėjama toliau. Toks įspėjimas būtų tikslingas stengiantis išvengti piktnaudžiavimo.

2. Ar įstatymų leidėjas numatė pareigą policijos pareigūnams, tiriant administracinius teisės pažeidimus, įrodinėti tikrąjį pažeidimo kaltininką, ar leido patraukti administracinėn atsakomybėn transporto priemonės savininką (valdytoją)?

Kaip ir minėta, administracinė atsakomybė už padarytus pažeidimus yra asmeninė ir baudžiami turėtų būti juos padarę asmenys. Kita vertus, ATPK 260² straipsnio konstrukcija yra tokia, kad, savininkui savo noru nepateikus duomenų apie pažeidimą įvykdžiusį asmenį ir sumokėjus administraciniame nurodyme numatytą baudą, realus pažeidėjas lieka nenubaustas. Nepaisant to, savininkas (valdytojas) neįvykdo įstatymuose įtvirtintos pareigos pranešti pažeidimą padariusio asmens duomenis, todėl esant faktinių duomenų, kad pažeidimą įvykdė ne transporto priemonės savininkas (valdytojas), turėtų būti siekiama išaiškinti tikrąjį pažeidimo kaltininką, o savininkas traukiamas atsakomybėn pagal ATPK 133¹ straipsnį.

Nuomonė (atsakant į 2013-03-20 raštą Nr. 85-S-4067) pateikta Lietuvos Respublikos Tauragės apskrities Vyriausiajam policijos komisariatui 2013-04-05 raštu Nr. 2R-131-(1.9).

IV.

Algimantas Kliunka

NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 102, 243, 244, 261, 273, 314, 361, 362, 362¹, 364, 367, 440, 441, 442 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR KODEKSO PAPILDYMO 242¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIIP- 256

Teikiamo projekto tikslas yra sukurti papildomą teisinę bazę, sudarančią sąlygas, kad baudžiamosios bylos teismuose būtų nagrinėjamos per kuo trumpesnę laiką.

Pritariant daugumai projekto pasiūlymų, pastebėta, kad kai kurie siūlomi BPK normų pakeitimai yra pertekliniai arba, priėmus tokias normas, būtų pasiektas priešingas efektas – baudžiamasis procesas taptų dar gremėzdiškesnis, klampesnis, bylų nagrinėjimas užtruktų dar ilgiau.

Įstatymo projekto 1 straipsnyje numatytas BPK 102 straipsnio 1 dalies papildymas nereikalingas, nes ikiteisminio tyrimo metu prašymai atnaujinti praleistą terminą paprastai paduodami tada, kai praleistas skundo padavimo terminas. Toks prašymas paprastai paduodamas kartu su skundu. BPK 64 straipsnio 4 dalis nustato, kad ikiteisminio tyrimo teisėjui nagrinėjant skundą, gali būti rengiamas posėdis, į kurį turi būti kviečiamas prokuroras, įtariamasis, įtariamojo gynėjas, skundą padavęs asmuo ir jo atstovas. Suimtas įtariamasis pristatomas ikiteisminio tyrimo teisėjui, jeigu tai būtina.

Proceso dalyviai skunduose gali pateikti prašymą rengti posėdį tiek dėl paties skundo, tiek dėl prašymo atnaujinti praleistą skundo padavimo terminą.

Dėl praleisto termino atnaujinimo bylą nagrinėjant teisme teismas ar teisėjas nusprendžia BPK 314 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, todėl nepagrįstai siūloma papildyti BPK 102 straipsnio 1 dalį, o taip pat įstatymo projekto 7 straipsniu pakeisti BPK 314 straipsnio 2 dalį, darant nuorodą į BPK 102 straipsnį.

Įstatymo projekte nurodomas nekonkretus į teismo posėdį šauktinų asmenų ratas (kiti proceso dalyviai). Jei ikiteisminio tyrimo teisėjas nuspręstų posėdyje nagrinėti prašymą dėl praleisto termino atnaujinimo, į jį ne galėtų, o turėtų būti ne šaukiamas, o kviečiamas prokuroras, įtariamasis, įtariamojo gynėjas, skundą padavęs asmuo ir jo atstovas. Tokius prašymus nagrinėjant teisme, posėdyje galėtų dalyvauti prokuroras ir skundą padavęs asmuo. Jei prašymą paduotų suimtas kaltinamasis ar nuteistasis, teisme dalyvautų jo gynėjas. Apskritai, dalyvaujančių asmenų ratą ir tvarką nustato kiti BPK straipsniai.

Įstatymo projekto 2 straipsniu siūloma BPK papildyti 242¹ straipsniu. Šio siūlomo straipsnio 1 dalis yra deklaratyvaus, rekomendacinio, pamokančio pobūdžio ir neatitinka nuostatoms, kad BPK nustato proceso tvarką.

Pritartina Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvadai dėl projekto 2 straipsniu teikiamo naujo BPK 242¹ straipsnio 2 dalies.

Įstatymo projekto 13 straipsniu siūlomas BPK 440 straipsnio 2 dalies pakeitimas, kad padavus skundą dėl apylinkės teismo nutarties, šis teismas per tris dienas apie gautą skundą praneštų suinteresuotiems asmenims, kurie turėtų teisę per keturiolika dienų nuo pranešimo išsiuntimo dienos pateikti

aukštesniajam teismui atsiliėpimą, užvilkintų skundų nagrinėjimą aukštesniajame teisme (pavyzdžiui, skundų dėl ikiteisminio tyrimo teisėjų nutarčių, kai skundžiami prokurorų nutarimai atsisakyti pradėti ar nutraukti ikiteisminį tyrimą).

*Nuomonė (atsakant į 2013-03-29 raštą Nr. S-2013-2969) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretariatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui)
2013-04-17 raštu Nr. 2R-111-(1.9).*

V.

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Laura Ūselė

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO 24, 56 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 47¹ IR 56¹ STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-321

Projektu siūloma apriboti asmenims, teistiems už apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, įsidarbinti bei savanoriauti įstaigose, organizacijose, projektuose, susijusiuose su vaikais; taip pat praplečiamas atvejų, kada vaikas gali būti paimtas iš šeimos, ratas, detalizuojama vaiko paėmimo iš šeimos tvarka. Dėl neapibrėžtumo bei asmens, ketinančio įsidarbinti, teisių pažeidimo, taip pat vaiko teisės augti su savo tėvais pažeidimo, numatant vaiko paėmimą ne tik kaip „ultima ratio“, bet ir esant abejonėms dėl susidariusios nepalankios vaikui augti ir vystytis situacijos šeimoje, Projekto siūlymai vertintini kritiškai, pateikiami siūlymai tikslinimui.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24, 56 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 47¹ ir 56¹ straipsniais įstatymo projektu (toliau – Projektas) siūloma išsamiau reglamentuoti vaiko paėmimo iš tėvų arba kitų teisėtų atstovų procesą ir kitus su tuo susijusius klausimus bei išplėsti giminaičių, su kuriais bendrauti turi būti vaikams sudaromos sąlygos, ratą.

Išnagrinėję Projektą teikiame šias pastabas.

Pirma, Projekto 1 straipsniu siūloma pakeisti, patikslinti asmenų ratą, su kuo bendrauti turi būti užtikrinta galimybė vaikui. Siūloma vietoj „artimų giminaičių“ sąvokos vartoti „giminaičių, su kuriais vaiką sieja emociniai ryšiai“, sąvoką. Nepritariame tokiam siūlymui dėl pernelyg plačių galimybių piktnaudžiauti tokia įstatymo nuostata. Kaip matyti iš teismų praktikos, tėvams gyvenant atskirai paprastai kyla daug ginčų tarp tėvų, su kuriais giminaičiais vaikui turėtų būti leista matytis¹. Nesant aiškaus giminaičių apibrėžimo bei spekuliuojant tuo, kad vaikas ne vienintelis gali nuspręsti dėl „emocinių ryšių“ buvimo, gali būti neteisėtai užkirstas kelias tam tikriems artimiems giminaičiams matytis su vaikais. Be to, toks draudimas neleisėtų atsirasti emociniam ryšiui su artimais giminaičiais, su kuriais sprendimo momentu ryšys buvo laikinai nutrūkęs ar stipriai susilpnėjęs.

Antra, Projekto 2 straipsniu siūloma asmenims, teistiems už tyčinius apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, nepaisant to, ar išnyko teistumas, uždrausti dirbti bet kokią darbą įstaigose, susijusiose su vaikų auklėjimu, ugdymu bei švietimu, taip pat bet kokiose įstaigose darbą, susijusį su vaikų ugdymu, auklėjimu ar priežiūra. Manome, kad toks draudimas yra nepagrįstai griežtas ir neproporcingas. Apysunkiais nusikaltimais laikomi bet kokie tyčiniai nusikaltimai, už kuriuos Baudžiamajame kodekse numatyta (nebūtinai vėliau teismo paskirta (!), o tiksliau beveik niekada tokia teismo nepaskiriama) didžiausia bausmė nuo 3 iki 6 metų laisvės atėmimo. Tarp tokių nusikaltimų patenka labai platus nusikalstamų veikų, nesusijusių su vaikais, ratas, net tokios veikos kaip: antspaudo,

¹ Pvz., žr. Laužikas E. Šeimos bylų nagrinėjimo procesiniai ypatumai (teoriniai ir praktiniai aspektai). Seminarų medžiaga. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://www.vaikoteises.lt/media/file/Seimos%20bylos.pdf>.

spaudo ar dokumento pagrobimas ar pagrobtojo panaudojimas; antspaudo, spaudo ar blanko suklastojimas, neteisėtas specialios technikos įrengimas ar panaudojimas informacijai rinkti, transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių netinkama priežiūra ar remontas; statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas; kyšininkavimas; papirkimas; apgaulingas apskaitos tvarkymas ir daugelis kitų. Nesuprantama, o ir Projekto teikėjai aiškinamajame rašte nepagrindė, kodėl visiems šiuos nusikaltimus padariusiems asmenims visą likusį gyvenimą negalima dirbti įstaigose, susijusiose su vaikų priežiūra. Pavyzdžiui, kodėl asmuo, prieš 15-20 metų nuteistas už geležinkelio transporto priemonių netinkamą priežiūrą ar remontą, negali dirbti vaikų darželio kiemsargiu?

Veikų rato apibrėžimas vien jų pavojingumo laipsniu sudaro sąlygas vaikų „saugojimui“ nuo pernelyg plataus asmenų rato. Ilgalaikeje perspektyvoje tai nesukuria saugesnės aplinkos, bet atvirkščiai – formuoja nepasitikėjimo atmosferą visuomenėje, stigmatizuoja didelę dalį visuomenės narių. Būtina tikslinti veikų, kurias padariusiems asmenims ribojama teisė dirbti su vaikais, ratą, remiantis nusikalstamų veikų rūšiniu objektu (seksualinės, su narkotikais susijusios ir pan.), nukentėjusiojo požymiu (vaikas) ar kt. Projekto aiškinamajame rašte nurodyti tarptautiniai teisės aktai, numatantys galimybes valstybei taikyti būtinas papildomas priemones dėl vaikų saugumo užtikrinimo (Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos bei Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. gruodžio 13 d. direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR), apsiriboja tam tikromis nusikalstamų veikų rūšimis (seksualiniais nusikaltimais). Be to, šiuose teisės aktuose koncentruojamasi į asmenis, kurie siekia eiti pareigas, susijusias su tiesioginiais ir reguliariais kontaktais su vaikais. Kas yra tiesioginiai ir reguliarūs kontaktai su vaiku, turėtų apibrėžti pati valstybė savo nacionaliniuose teisės aktuose.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į Projekte numatytų apribojimų dirbti su vaikais neterminuotą pobūdį. Projekto aiškinamajame rašte nurodyti šiuo metu įstatymuose įtvirtinti neva analogiški apribojimai dirbti pedagogu ar tapti vaiko globėju (rūpintoju) asmeniui, teistam už tyčinį nusikaltimą, reikšmingi tik iki teistumo pabaigos. Jam pasibaigus asmuo laikomas neteistu (BK 97 str.) ir minėtos kliūtys tapti pedagogu ar globėju (rūpintoju) išnyksta.

Užsienio valstybių baudžiamieji ir kiti įstatymai numato sprendimo dėl uždraudimo užsiimti tam tikra veikla individualizavimo būtinybę: asmens pavojingumą ir recidyvo riziką įvertina teismas arba kita institucija ir tik tada yra priimamas sprendimas, ar būtina uždrausti asmeniui užsiimti veikla, kur jis turės nuolatinių kontaktų su vaikais, ir jei būtina – kokiam terminui (laikinai ar neterminuotai, diferencijuoti draudimo terminą pagal padaryto nusikaltimo pavojingumą). Be to, svarbu numatyti galimybę peržiūrėti sprendimą, ypač jei paskirtas neterminuotas draudimas dirbti Projekte minimose įstaigose.

Trečia, nepritariame Projekto 4 straipsnio nuostatoms. Pirmiausia, jos suformuluotos labai netiksliai: išplečiamas ir nustatomas nebaigtinis pagrindų, kai vaikas gali būti paimamas iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų, sąrašas. Be to, Projekte tie pagrindai yra labai aptakūs ir bendri, apimantys ir absoliučioje daugumoje šeimų nutinkančias kasdienes situacijas, kurios nėra susijusios su vaiko žeminimu, bet ribojančios jo elgesį, norus, įtraukiančios į pareigų ir atsakomybių šeimoje pasidalinimą ir pan.

Neaišku, ką reiškia „pranešimas apie būtinumą užtikrinti ir ginti vaiko teises ir interesus“. Gavusi tokį pranešimą (net nesvarbu, iš kur), net nesvarstydama apie jo pagrįstumą, Vaiko teisių apsaugos institucija, nepaisant žmogaus teisės į privataus gyvenimo apsaugą, turi „išibrauti“ į šeimos būstą. Dar daugiau: „nustačiusi piktnaudžiavimo tėvų valdžia, nesirūpinimo vaiku, žiauraus elgesio ar kt. faktą“ ji gali paimti vaiką iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų. Išties įdomu tai, kad pakanka nustatyti bet kokią „kt. faktą“. Svarbu ir tai, kad vienintelė Vaiko teisių apsaugos institucija šiuo atveju nusprendžia, kad vaiką

reikia paimti ir apgyvendinti šeimoje, šeimynoje ar socialinės globos įstaigoje – nesvarbu nei tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus, nei tai, ar vaikui tikrai blogai su tėvais. Be to, kyla klausimas, ar tikrai ginami vaiko interesai nustatant teisę vaiko teisių institucijoms nustačius vienkartinį faktą (pvz., tėvas nepasirūpino vaiku – laiku nedavė vaistų nuo kosulio ar pamiršo išvirti vakarienę, nebuvo prie vaiko tuo atveju, kai jis krito nuo laiptų ir prasiskėlė galva; tėvai išgėrė butelį vyno ir vaikai tai pamatė („daro žalingą įtaką vaikui savo amoraliu elgesiu“ – Projektu siūlomo 56¹ straipsnio 1 dalis)) atimti vaiką iš tėvų ir jį apgyvendinti šeimoje, šeimynoje ar socialinės globos įstaigoje (kad ir „tik“ iki teismo sprendimo).

Projekte būtina tikslinti tiek vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų pagrindus, tiek šio proceso tvarką, kad įstatymo raidė brėžtų aiškias gaires praktikai, iki minimumo mažinančias galimybes piktnaudžiauti ar labai plačiai interpretuoti neaiškias nuostatas (tokios jos yra Projekte) jas įgyvendinantiems pareigūnams, sprendžiant jautrius vaiko teisės gyventi su savo tėvais, žmogaus teisės į privataus gyvenimo apsaugą klausimus. Pirmiausia, svarbu aiškiai ir vienareikšmiškai įvardinti atvejus, kai vaikas gali būti paimamas iš šeimos nedelsiant. Esame įsitikinę, kad šiems atvejams apibrėžti turi būti įtvirtintas baigtinis pagrindų ar kriterijų sąrašas, aiškiai charakterizuojantis aptariamas situacijas ir vaiko paėmimą iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų kaip *ultima ratio*. Mūsų manymu, galiojančio įstatymo 56 straipsnio 3 dalyje numatytoji „reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei“ yra tam tinkama. Tik šiais, išties kritiniais atvejais vaiką iš šeimos paimti galėtų policija be vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo dalyvavimo.

Esant kitiems atvejams, pažeidžiantiems vaiko teises ar interesus, kuriuos sąlyginai galėtume pavadinti „nedegančiais“ arba lėtiniais, Projekte turėtų būti aiškiai įtvirtinta tam tikra valstybės institucijų, atsakingų už vaiko teisių apsaugą, taikomų priemonių diferenciacija ir seka. Pirmiausia, mūsų nuomone, turėtų būti priimamas sprendimas dėl pagalbos šeimai ir vaikui reikalingumo bei, nustačius poreikį, pagalbos plano sudarymo ir jo įgyvendinimo (problemos ir poreikių identifikavimas, reikalingų suteikti paslaugų nustatymas ir suplanavimas ir pan.), o ne Projekte siūlomas sprendimas dėl vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų (56¹ straipsnio 1 dalis). Tik šiam žingsniui nedavus norimų rezultatų turėtų/galėtų būti sprendžiama dėl vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų jo atstovų. Šiais atvejais nusprendus vaiką paimti iš šeimos, tai turėtų būti daroma dalyvaujant vaiko teisių apsaugos institucijos atstovui.

Išvada (atsakant į 2013-04-24 raštą Nr. S-2013-3892) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2013-05-13 raštu Nr. 2R-133-(1.9).

VI.

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Laura Ūselė

NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO 2, 10, 49, 56 IR 57 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-317

Projektu siūloma apibrėžti smurto prieš vaiką sąvoką, uždrausti bet kokio smurto naudojimą auklėjant vaikus, taip pat visose kitose gyvenimo srityse. Dėl neapibrėžtumo bei iš esmės analogiškų sąvokų įtvirtinimo jau kituose teisės aktuose Projekto siūlymai vertintini kritiškai.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2, 10, 49, 56 ir 57 straipsnių pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIIP-317 (toliau – Projektas) siekiama įstatyme apibrėžti smurto prieš vaikus sampratą, įvairias smurto prieš vaiką formas bei įtvirtinti bet kokio smurto prieš vaiką draudimą.

Lietuvos teisės institutas pritaria, jog Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtinti aiškų ir tiesioginių fizinių bausmių bei kitokio žeminančio elgesio vaikų atžvilgiu draudimą yra būtina. Tačiau, išnagrinėję Projektą, teikiame pastabas dėl tokio draudimo įtvirtinimo teisinės formos.²

Lietuvos Respublikos teisės aktuose dėmesys skiriamas nusikalstamam smurtui prieš vaikus, tačiau jautriausia ir teisinio reguliavimo nepaliesta sritis yra fizinių bausmių bei kitokio žeminančio elgesio taikymas šeimoje, globos įstaigose, mokyklose.³ Taikant atskirus teisės aktus, nustatančius atsakomybę už prievartą prieš vaikus, tėvų fizinės bausmės paprastai nepatenka į įstatymuose apibrėžtas sąvokas (pvz., fizinis ar psichinis kankinimas) ar veikų sudėtis. Pagrindinė priežastis – tokios fizinės bausmės, kaip sudavimas diržu ar ranka, ausies užsukimas, „pliaukštelėjimas“ ir pan. auklėjant vaikus yra laikomos mažareikšmėmis ir patenkančiomis į auklėjimo, už kurį atsakingi tėvai ar globėjai, bei savo teisės realizavimo sąvoką.

Atsižvelgiant į tarptautinius teisės aktus, užsienio valstybių patirtį, Lietuvoje ilgus metus vykusias diskusijas, mūsų manymu, į smurto uždraudimą būtent šiose gyvenimo sferose turėtų būti orientuotos teikiamo Projekto nuostatos ir taip išreikšti Lietuvos valstybės požiūrį į šią problemą bei pristatyti jį visiems Lietuvos gyventojams.

Teikiamo Projekto 1 straipsnyje siūloma įtvirtinti smurto prieš vaiką sąvoką. Manytume, jog tokios sąvokos pateikimas šiame įstatyme netikslingas. Pirmiausia, bendra smurto sąvoka jau yra pateikta Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 2 str. 5 d. Pastarasis įstatymas reglamentuoja taip pat ir vaiko apsaugą nuo smurto (1 str. 2 d.).

Be to, tokį stiprų socialinį pagrindą turinčios sąvokos užfiksavimas įstatyme kelia pavojų, jog dėl pernelyg apibendrinto ir plataus šio reiškinio įvardijimo smurto sąvoka liks neaiški, aptaki arba dėl

² Plačiau: Dr. G.Sakalauskas, L.Ūselė. Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai ir teisiniai aspektai. Teisės problemos. 2007 m. Nr. 2 (56).

³ <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/pdfs/charts/Chart-Europe-CentralAsia.pdf>

pernelyg detalaus apibrėžimo sąvoka paliks tam tikras smurto formas už jos ribų, juolab, kad tai nebe pirma, bet ne identiška smurto sąvoka, taikoma ir smurtui prieš vaikus, Lietuvos Respublikos įstatymuose.

Projekto aiškinamajame rašte Projekto reikalingumas ir aktualumas grindžiamas Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) atliktais tyrimais, kurie „parodė, jog fizinės (kūno) bausmės vaikams yra pasaulinė problema, fizinės (kūno) bausmės vaikams egzistuoja visose pasaulio valstybėse, kultūrose, visuomenės sluoksniuose, nepaisant žmonių rasės, etninės kilmės, išsilavinimo ar uždirbamų pajamų dydžio“. Be to, nurodoma kad JTO rezoliucijoje buvo pasiūlyta iki 2009 m. uždrausti bet kokias fizines (kūno) bausmes vaikams kaip vaikus disciplinuojančią, kontroliuojančią ir jų elgesį koreguojančią priemonę.

Tačiau nepaisant to, kad tiek nurodyti JTO tyrimai, tiek minima rezoliucija susiję tik su fiziniu smurtu, Projekte, aiškinamajame rašte nepagrindžiant to būtinybės, draudžiama ne tik fizinė, bet ir psichologinė bei emocinė prievarta prieš vaikus. Projekte smurtas prieš vaiką apibrėžiamas labai plačiai: pateikiamas ilgas ir painus apibrėžimas, iš kurio galima išskaityti, jog valstybės draudžiamu smurtu prieš vaikus bus laikomos ne tik fizinės bausmės, bet ir „visos <...> emocinės prievartos <...>, vaiko priežiūros stokos <...> formos, sukeliančios <...> potencialią žalą vaiko <...> orumui“. Kas yra emocinė prievarta, sukelianti potencialią žalą vaiko orumui, negali atsakyti psichologai (šis klausimas buvo pateiktas psichoterapeutui ir vaikų psichologui), taip pat šio apibrėžimo turinio nėra išaiškinusi jokia nacionalinė ar tarptautinė institucija ar organizacija (pvz., Pasaulinė sveikatos organizacija ar pan.). Tiesiogiai skaitant minėtą apibrėžimą, susidaro įspūdis, kad tiek paliepimas vaikui stotis į kampą, tiek lopšeliuose-darželiuose dažnai naudojama praktika – grupės taisyklėms prasižengęs vaikas sodinamas ant tam tikro suoliuko – ir visi vaikai supranta, kad jis yra prasižengęs; mokytojos pasakymas, kad jeigu neklausysite per pamoką, nevažiuosime į ekskursiją ir pan. – visa tai gali būti laikoma emocine prievarta, kuri gali padaryti žalą vaiko orumui. Vadinasi, toks tėvas, auklėtojas ar mokytojas bus „vaiko teisių pažeidėjas“ ir jam grės įstatymuose numatytos sankcijos.

Svarstomame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad siūlomą Projektu, ypatingai nesant aiškaus smurto prieš vaiką apibrėžimo, sudaromos prielaidos nepagrįstai kištis į šeimos gyvenimą nesudarant sąlygų įgyvendinti tėvų teisę ir pareigą auklėti savo vaikus (Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalis; Civilinio kodekso 3.155 straipsnio 2 dalis). Nebeaišku, kokias teises turi, kokias priemones gali naudoti tėvai auklėdami savo vaikus. Išauklėti vaikus jie privalo, tačiau svarstoma nuostata atimami kone visi svertai auklėjimui, nes riba tarp to, kas teisėta ir neteisėta pagal Projekto raidę, praktiškai yra neapčiuopiama.

Nesat tinkamo smurto prieš vaiką apibrėžimo, visi kiti siūlomi pakeitimai taip pat nėra korektiški: už vaiko statymą į kampą tėvams gresia „civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė“ (Projekto 4 straipsnio 1 dalis), už mokytojo ar darželio auklėtojo naudojamas sankcijas vaikui, kuris pažeidė sutartas grupės ar klasės taisykles, gresia atsakomybė „įstatymų nustatyta tvarka“ (Projekto 5 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manome, kad draudžiamo smurto prieš vaikus, siejamo su teisinės atsakomybės nustatymu tėvams ar kitiems vaiką auklėjantiems asmenims, apibrėžimą reikėtų sieti tik su fiziniu smurtu, kaip numatyta JTO rezoliucijoje, kuria grindžiamas Projektas.

Visuomenėje dominuojant fizinių bausmių naudojimo auklėjimo tikslais toleravimui, fizinių bausmių ir kitokio žeminančio vaiką elgesio draudimas turėtų būti įvardintas aiškiai ir vienareikšmiai, „neįvelkant“ jo į plačią smurto sąvoką. Todėl siūlytume atsisakyti bendros smurto sąvokos įtvirtinimo ir naudoti tokią ar panašią bendrą „nemušimo“ nuostatos formuluotę: „*Vaikai turi teisę būti auklėjami be smurto. Vaikų fizinis baudimas ar kitoks juos žeminantis elgesys draudžiamas*“. Ji galėtų būti įtvirtinta vietoj dabar galiojančios Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 10 str. 2 d.

Tokia nuostata, visų pirma, formuluojama kaip pozityvi deklaracija, patvirtinanti vaikų teises, o vėliau ji numato šio atviro teiginio natūralią pasekmę – „pliaukštelėjimų“ draudimą.

Šios nuostatos pagrindiniai tikslai:

- 1) aiškiai ir tiesiogiai uždrausti fizinių bausmių taikymą prieš vaikus, net ir juos auklėjant;
- 2) įtvirtinti pozityvaus vaikų auklėjimo (be prievartos) gaires bei skatinti tokių priemonių taikymą;
- 3) didinti visuomenės sąmoningumą bei pakeisti požiūrį į fizinių bausmių taikymą vaikų atžvilgiu bei auklėjimo kultūrą;
- 4) sumažinti fizinės prievartos prieš vaikus atvejų, ypač šeimoje, skaičių.

Projekto 7 straipsnyje siūloma per numatytą terminą peržiūrėti teisės aktus, susijusius su šio Įstatymo nuostatų įgyvendinimu, ir parengti bei patvirtinti šiam Įstatymui įgyvendinti reikalingų teisės aktų projektus. Atkreiptinas dėmesys, jog nuostatos, draudžiančios fizinės bausmės šeimose ir mokyklose, turi daugiau auklėjamąjį (švietėjišką), o ne baudžiamąjį poveikį, ir kad tokio pobūdžio reformos turėtų ne padidinti, o sumažinti tėvų, persekiojamų už prievartą prieš vaikus, skaičių, būtent dėl pasikeitusio požiūrio.⁴ Todėl Lietuvoje priimant „nemušimo“ įstatymines nuostatas taip pat svarbu apgalvoti ir parengti veiksmų planą siekiant fizinių bausmių uždraudimą įgyvendinti ir kitomis, ne tik teisinėmis priemonėmis. Veiksmų plane turėtų būti numatyta:

- 1) plataus masto visuomenės informavimo kampanija;
- 2) tėvų ir šeimų konsultavimo bei švietimo apie auklėjimo be prievartos priemones ir metodus programos (jų parengimas ir taikymas);
- 3) valstybinių, vietos savivaldos institucijų bei nevyriausybinų organizacijų įtraukimas į įvairių priemonių įgyvendinimą bei atsakomybės pasidalinimas;
- 4) išsamus tyrimas fizinių bausmių taikymo priežastims, pobūdžiui, paplitimui įvertinti;
- 5) valstybės naudotų priemonių siekiant sumažinti ir panaikinti fizinės bausmės poveikio (efektyvumo) vertinimas;
- 6) kitos veiksmingos priemonės, kurias galėtų siūlyti suinteresuotos valstybinės institucijos ir nevyriausybines organizacijos, privatūs asmenys.

Nuomonė (atsakant į 2013-04-19 raštą Nr. S-2013-3740) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui 2013-05-13 raštu Nr. 2R-130-(1.9).

---

⁴ Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. UNICEF. 1998. P. 240-247.

VII.

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-322

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.172, 3.176, 3.182, 3.183, 3.210, 3.212, 3.241, 3.250, 3.254, 3.257, 3.262, 3.264, 3.269 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektu (toliau – Projektas) pateikiami siūlymai, susiję su vaikų teisės bendrauti su giminaičiais įgyvendinimu tėvams nutraukus santuoką, tėvams gyvenant skyrium ir pan., taip pat siūlymai, kaip spręsti problemas, egzistuojančias vaiko globos (rūpybos) nustatymo bei tėvų valdžios ribojimo srityje.

Išnagrinėję siūlomą Projektą nepritariame jo 1 ir 2 straipsniais siūlomiems pakeitimams. Šiais straipsniais siūloma pakeisti, patikslinti asmenų ratą, su kuo bendrauti turi būti užtikrinta galimybė vaikui tuo atveju, kai dėl to kyla ginčas. Siūloma vietoj „artimų giminaičių“ sąvokos vartoti giminaičių, su kuriais vaiką sieja emociniai ryšiai, sąvoką. Nepritariame tokiam siūlymui dėl pernelyg plačių galimybių piktnaudžiauti tokia įstatymo nuostata. Kaip matyti iš teismų praktikos, tėvams gyvenant atskirai paprastai kyla daug ginčų tarp tėvų, su kuriais giminaičiais vaikui turėtų būti leista matytis⁵. Nesant aiškaus giminaičių apibrėžimo bei spekuliuojant tuo, kad vaikas ne vienintelis sprendžia dėl „emocinių ryšių“ buvimo, gali būti neteisėtai užkirstas kelias tam tikriems artimiems giminaičiams matytis su vaikais. Be to, toks draudimas neleisėtų atsirasti emociniam ryšiui su artimais giminaičiais, su kuriais sprendimo momentu ryšys buvo laikinai nutrūkęs ar stipriai susilpnėjęs.

Projekto 13 straipsniu siūloma uždrausti vaiko globėju tapti asmeniui, „jeigu įvertinus kas geriausia vaiko interesams bei padarytos nusikalstamos veikos sunkumą ir pobūdį nenusprendžiama kitaip – asmenys, kurie yra teisti už tyčinę nusikalstamą veiką, neatsižvelgiant į teistumo išnykimą ar panaikinimą, taip pat teisti už kitą nusikalstamą veiką, jeigu teistumas neišnykęs arba nepanaikintas“. Pirma, formuluotė yra labai paini („teisti už tyčinę nusikalstamą veiką“ (...) „taip pat teisti už kitą nusikalstamą veiką (...)“) – atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamos veikos būna tyčinės ir dėl neatsargumo, antroje formuluotės dalyje reikėtų rašyti „teisti už neatsargią nusikalstamą veiką“.

Išvada (atsakant į 2013-04-24 raštą Nr. S-2013-3892) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2013-05-13 raštu Nr. 2R-133-(1.9).

⁵ Pvz., žr. Laužikas E. Šeimos bylų nagrinėjimo procesiniai ypatumai (teoriniai ir praktiniai aspektai). Seminarų medžiaga. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://www.vaikoteises.lt/media/file/Seimos%20bylos.pdf>.

VIII.

Matas Mulevičius

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 56 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIP-5001

Įstatymo projektu yra siūloma keisti Konstituciją siekiant įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių teismo sprendimą, kuriuo buvo pripažinta, kad neterminuotas apribojimas sulaužiusiam priesaiką asmeniui būti renkamam į Parlamentą yra neproporcingas. Projektu siūlomas apribojimo terminas (4 metai) įvertintas kaip adekvatus.

Atlikę įstatymo projekto Nr. XIP-5001 (toliau – Projektas) analizę, teikiame šią išvadą. Atsižvelgiant į teikiamo Projekto teisinį kontekstą bei Lietuvos konstitucinę jurisprudenciją būtina atsakyti į du klausimus. Pirma, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) keitimas yra tinkama priemonė siekiant įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių teismo sprendimą. Antra, ar siūlomas Konstitucijos keitimas padės pasiekti norimų tikslų.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime yra pasisakęs, jog „Konstitucijoje yra įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, kai asmuo, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmuo, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, negali užimti Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo, kito teismo teisėjo, Vyriausybės nario, valstybės kontrolieriaus pareigų, t. y. negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia pagal Konstituciją yra susieta su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu.“ Taigi, pagal Lietuvos konstitucinę doktriną šiurkštus Konstitucijos pažeidimas, priesaikos sulaužymas **neterminuotai** užkerta kelią užimti pareigų (tarp jų ir Seimo nario), kurių ėjimo pradžia susieta su priesaikos davimu.

Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) Didžioji kolegija 2011 m. sausio 6 d. sprendime byloje *Paksas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 34932/04) savo ruožtu pripažino, kad „atsižvelgiant į visas pirmiau minėtas aplinkybes, ypač į nuolatinį ir negrįžtamą draudimo pareiškėjui būti renkamam į parlamentą pobūdį, Teismas nustato, kad šis apribojimas yra neproporcingas, ir daro išvadą, kad buvo pažeistas 1 Protokolo 3 straipsnis“. Taip konstatuojama, kad absoliutus draudimo būti renkamam į parlamentą pobūdis yra neproporcingas ir pažeidžia žmonių nuomonės išraiškos laisvę renkant įstatymų leidybos institucijas. Tiesa, EŽTT nenurodo, kad toks draudimas apskritai negali būti nustatomas, tačiau pabrėžia, kad jis negali būti neterminuotas. Atsižvelgiant į tai, suderinti Lietuvos teisinį reguliavimą su Europos Žmogaus Teisių Konvencijos (toliau – Konvencija) nuostatomis bandė įstatymų leidėjas, tačiau Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime konstatavo, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 str. 5 d., pagal kurią draudimui būti renkamam į Seimo narius buvo nustatytas 4 metų terminas, prieštarauja Konstitucijai. Teismas savo poziciją grindė konstitucinės doktrinos

tęstinumu nurodydamas, kad 2004 m. gegužės 25 d. nutarime suformuluota teisinė pozicija (*ratio decidendi*) dėl absoliutaus draudimo užimti atitinkamas pareigas turi precedento reikšmę ir jį saisto. Atkreiptinas dėmesys ir į Konstitucijos 107 str. 1 d., pagal kurią įstatymas negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kad atitinkamas teisės aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Todėl Seimo rinkimų įstatymo 2 str. 5 d. nuostata traktuotina kaip įstatymo leidėjo bandymas pakeisti 2004 m. gegužės 25 d. Konstitucinio Teismo nutarime išdėstyta Konstitucijos nuostatų sampratą.

Taigi šiuo metu egzistuoja tam tikras nesuderinamumas tarp Konstitucijos ir Konvencijos nuostatų. Jau minėtame 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime Konstitucinis Teismas akcentavo, kad „iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies Lietuvos Respublikai kyla pareiga pašalinti minėtą Konvencijos Protokolo Nr. 1 3 straipsnio nuostatų nesuderinamumą su Konstitucijos, *inter alia* jos 59 straipsnio 2 dalies ir 74 straipsnio, nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, Lietuvos teisinė sistema grindžiama Konstitucijos viršenybės principu, vienintelis būdas pašalinti šį nesuderinamumą – priimti atitinkamą (-as) Konstitucijos pataisą (-as)“. Remiantis tuo, kas išdėstyta, nematome kito būdo įgyvendinti EŽTT sprendimą, kaip kad Konstitucijos keitimas (kaip ir yra siūloma Projekte).

Vertinant Projekte siūlomą draudimo būti renkamu į Seimą terminą (4 metai) pirmiausia pabrėžtina tai, jog, nustatęs proporcingumo principo pažeidimą, EŽTT nepasisakė, koks konkretus įstatyminis reguliavimas būtų pakankamai proporcingas. Nepaisant to, 2011 m. sausio 6 d. sprendime EŽTT kaip svarbų kriterijų vertinant atitinkamos priemonės proporcingumą išskyrė terminuotą apribojimo pobūdį. Projekte numatytas 4 metų terminas atitinka vieną Seimo kadenciją reiškia, kad apkaltos procesu iš pareigų atleistam pareigūnui užkertamas kelias pasinaudoti savo aktyvia rinkimų teise vienai kadencijai. Nėra pagrindo teigti, jog toks terminas yra pernelyg griežtas, ypač turint omeny tai, jog šiuo metu konstitucinėje doktrinoje įtvirtintas absoliutus draudimas. Taigi Projektu siūlomas pakeitimas traktuotinas kaip pakankamai liberalus ir minimaliai apribojantis priesaiką sulaužiusio asmens teisę būti renkamam į parlamentą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus Projektas vertintinas teigiamai.

Išvada (atsakant į 2013-01-22 raštą Nr. S-2013-573) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2013-02-07 raštu Nr. 2R-46-(1.9).
